

Φωτογραφική ιστορία των Γρεβενών

/ Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες

Τα Γρεβενά, ως κοιτίδα των Δωριέων και τμήμα της Αρχαίας Μακεδονίας, διαθέτουν μακραίωνη ιστορία και δέχθηκαν την επιρροή του θεσσαλικού, ηπειρωτικού και μακεδονικού χώρου. Τα αρχαιολογικά ευρήματα της περιοχής άλλωστε, επιβεβαιώνουν μία πολιτισμική όσμωση χιλιετιών. Στην πορεία αυτή, τα «Γριβάνα», όπως τα ανέφερε ο Βυζαντινός αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος, διετέλεσαν βυζαντινό φυλάκιο που κατελήφθη από τους Οθωμανούς το 1385.

Μερική άποψη των Γρεβενών, 1900.

Σύμφωνα με τη μαρτυρία του Άγγλου περιηγητή Ληκ, η πόλη το 1805 είχε ελάχιστους κατοίκους: μια ελληνική συνοικία με είκοσι σπίτια και έναν τουρκικό οικισμό με ογδόντα οικογένειες. Ο François Rouquerville την ίδια εποχή αναφέρεται στο «Γρεβενό» ως «κεφαλοχώρι με 150 σπίτια χωρισμένα σε δύο μαχαλάδες, σκόρπιους στους όχτους ενός ξεροπόταμου». Τα χρόνια του Αλή Πασά τα Γρεβενά γίνονται εμπορικό κέντρο και στρατιωτικός σταθμός.

Σε έκθεση που πραγματοποιήθηκε Πολιτιστικό Κέντρο Θεσσαλονίκης του ΜΙΕΤ φάνηκε η πρόσφατη ιστορία της πόλης των Γρεβενών, το διάστημα 1895-1975, μέσα από φωτογραφίες που προέρχονται κυρίως από τη συλλογή του Βαγγέλη Νικόπουλου. Από τις φωτογραφίες αυτές αναδύθηκε το ιστορικό πλαίσιο της πόλης, αλλά και οι άνθρωποι, επώνυμοι και ανώνυμοι, που υπήρξαν πρωταγωνιστές σημαντικών γεγονότων της και σφράγισαν την καθημερινή ζωή της. Ξεκινώντας από την ύστερη οθωμανική περίοδο, εγγράφει την παρουσία των ενόπλων ομάδων και δυνάμεων στην περιοχή την εποχή της απελευθέρωσης, την κηδεία του τριαντατετράχρονου Μητροπολίτη Αιμιλιανού που μαρτύρησε τον Οκτώβριο του 1911, την απελευθέρωση της πόλης στις 15 Οκτωβρίου 1912.

Οθωμανικοί στρατώνες στο λόφο «Κισλά», 1910-1912.

Ενδεικτικό της δημογραφικής σύνθεσης είναι το γεγονός ότι στους εκλογικούς καταλόγους της πόλης το 1914 αναγράφονται, σε σύνολο 653 ανδρών, 157 άνδρες με μουσουλμανικά επίθετα. Δέκα χρόνια αργότερα, στο πλαίσιο ανταλλαγής πληθυσμών που επέβαλε η Συνθήκη της Λωζάνης, οι μουσουλμανικές οικογένειες της πόλης αποχωρούν. Ιστορικά κτίσματα, όπως οι στρατώνες, τα τζαμιά, το επιβλητικό κονάκι του μπέη, το ιεροδιδασκαλείο και το νεκροταφείο (τη μορφή κάποιων από τα οποία διασώζουν οι φωτογραφίες), κατεδαφίζονται και ένα κομμάτι της οθωμανικής αρχιτεκτονικής των Γρεβενών χάνεται για πάντα.

Γάμος, αρχές 20ού αιώνα Φωτογραφία του Γεωργίου Χρυσόχου-Μαργαρίτη. ΑΡΧΕΙΟ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΑΡΓΑΡΙΤΗ.

Με την έκρηξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου οι φωτογραφίες καταγράφουν τα γαλλικά στρατεύματα στην πόλη το Νοέμβριο του 1916, ενώ το Μάρτιο του 1917 την πόλη επισκέπτεται ο επικεφαλής των συμμαχικών δυνάμεων στη Θεσσαλονίκη στρατηγός Μωρίς Σαράιγ. Απεικονίζεται επίσης σε διάφορες κρίσιμες ή καθημερινές στιγμές η πλατεία Αγοράς (από το 1922 πλατεία Αιμιλιανού) που έχει παίξει ζωτικό ρόλο στη ζωή της πόλης. Οι αναπαραστάσεις αποκεφαλισμένων ληστών υπενθυμίζουν τη μάστιγα των συμμοριών που λυμαίνονταν την περιοχή από την Τουρκοκρατία ακόμη, φαινόμενο που εντάθηκε με την απελευθέρωση.

Στον αύλειο χώρο της εκκλησίας του Αγίου Αχιλλείου, 21 Μαΐου 1913.

Ένας αριθμός καλοστημένων ομαδικών πορτραίτων αντίστοιχα, υποδεικνύει τη συγκρότηση του κοινωνικού ιστού της πόλης μέσα από την ίδρυση το 1926 της Φιλαρμονικής Εταιρείας «Ο Ορφεύς» και το 1927 της Φιλοπτώχου Αδελφότητας «Η Αγαθοεργία». Το 1927 ακολουθεί η ίδρυση του Φιλοπροοδευτικού Συνδέσμου Νέων Γρεβενών «Πυρσός». Οι πανηγυρισμοί για την άνοδο της ποδοσφαιρικής ομάδας του Συνδέσμου στη Β΄ εθνική κατηγορία το 1971 αποδεικνύουν τη μεγαλύτερη επιτυχία του. Οι φωτογραφίες φυλλομετρούν πολλά ακόμη σημαντικά σκαλοπάτια στην εξέλιξη της πόλης: τα εγκαίνια το 1928 του Εθνικού Οικοτροφείου Αρρένων στο πρώην τουρκικό νοσοκομείο, τη θεμελίωση το ίδιο έτος εξατάξιου δημοτικού σχολείου και γυμνασίου, τη λειτουργία στην πόλη ρουμανικού γυμνασίου.

Ο Υπουργός Πρόνοιας Λεωνίδα Ιασωνίδη επισκέπτεται το Εθνικό Οικοτροφείο Αρρένων, 9 Σεπτεμβρίου 1931.

Όμοια, ο φακός καταγράφει, μετά την κήρυξη του Ελληνοϊταλικού πολέμου το 1940, τους άντρες που πύκνωσαν τις τάξεις του ελληνικού στρατού στα Γρεβενά, συντρίβοντας μετά την ιταλική μεραρχία αλπινιστών Τζούλια στο βορειοδυτικό τμήμα του νομού. Απαθανατίζει την απελευθέρωση της πόλης από τις δυνάμεις του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ τον Μάρτιο του 1943 μετά τις νικηφόρες μάχες του Σνίχοβου και του Φαρδύκαμπου, και την επίσκεψη των ηγετών του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ Μάρκου Βαφειάδη και Στέφανου Σαράφη το 1943-1944.

Αντάρτες του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ εισέρχονται στην πλατεία Αιμιλιανού, 25 Μαρτίου 1943.

Ακολουθεί τον Ιούλιο του 1944 η λεηλασία και η πυρπόληση της πόλης από τα γερμανικά στρατεύματα, με την καταστροφή 125 εμπορικών καταστημάτων και 350 κτισμάτων, μεταξύ των οποίων η Μητρόπολη, το Γυμνάσιο, το Οικοτροφείο, το Κρατικό Νοσοκομείο και το Δικαστικό Μέγαρο. Τον Ιούλιο του 1947 ο ελληνικός στρατός αποκρούει την επίθεση των ανταρτών για την κατάληψη της πόλης: οι φωτογραφίες φανερώνουν, σε μια σκληρή μαρτυρία εποχής, σωρούς από πτώματα ανταρτών.

Οι οικογένειες Αλεξίου και Ανδρέα Παπαλεξίου.

Την ίδια εποχή καταγράφεται ο εκτοπισμός λόγω του Εμφυλίου 12.000 περίπου κατοίκων της επαρχίας από τις εστίες τους και η άφιξή τους στην πόλη. Με το πέρας του Εμφυλίου μεγάλος αριθμός από αυτούς παρέμειναν, αλλάζοντας ριζικά τις ισορροπίες του αστικού ιστού. Στιγμιότυπα από επίσημες περιοδείες και πολιτικές συγκεντρώσεις τεκμηριώνουν την επίσκεψη, κατά την πρώτη μετεμφυλιακή δεκαετία, πολιτικών προσώπων όπως οι Σοφοκλής Βενιζέλος, Ναπολέων Ζέρβας, Νικόλαος Πλαστήρας, Βασιλιάς Πάυλος και Βασίλισσα Φρειδερίκη, Κωνσταντίνος Καραμανλής. Το 1963 επισκέπτεται την πόλη ο αρχηγός της Ένωσης Κέντρου, Γεώργιος Παπανδρέου. Στην ομιλία του, η οποία εικονίζεται επίσης σε στιγμιότυπα, εξαγγέλλει την ίδρυση του νομού Γρεβενών, υπόσχεση που υλοποιείται το 1964, μετά τη νίκη του στις επερχόμενες εκλογές.

Το Ξενοδοχείο «Νέος Κόσμος» στην οδό Μεγάλου Αλεξάνδρου, 1929 .

Τη δεκαετία του 1960 η εσωτερική μετανάστευση προς τις μεγάλες πόλεις της χώρας καθώς και η μετανάστευση προς το εξωτερικό αποδυναμώνουν και πάλι πληθυσμιακά την πόλη και αλλοιώνουν τη συλλογική της συνείδηση, ενόσω η πρακτική της αντιπαροχής τραυματίζει ευδιάκριτα, κατ' εξακολούθηση και αμετάκλητα την ιδιαίτερη τοπιογραφία της. Στην αυγή της μεταπολίτευσης η πόλη έρχεται αντιμέτωπη με τα προβλήματα που μέχρι σήμερα ταλαιπωρούν το μεγαλύτερο μέρος της ελληνικής ενδοχώρας. Η έκθεση φιλοτεχνεί τελικά ένα σπονδυλωτό πορτραίτο της πόλης των Γρεβενών που φτιάχτηκε ψηφίδα-ψηφίδα μέσα από οκτώ δεκαετίες γεμάτες αγώνες και ανακατατάξεις, πολέμους και

οδύνη, απώλειες και ελπίδες.

Με την έννοια αυτή, συνιστά ένα καίριο καθρέφτισμα στην ιστορία ολόκληρης της χώρας, μέσα από φωτογραφίες.